

„Nem épül be eléggé a szélesebb közönség tudatába, hogy milyen értéknek vagyunk a birtokában”

Interjú Ittzés Mihállyal

Ittzés Mihály 1938-ban Sárkeresztúron született. Diplomáját 1963-ban szerezte a Liszt Ferenc Zeneakadémia énektanár és karvezetés szakán. A Kodály Intézet megalakulása, 1973 óta tanára az intézetnek, a könyvtár vezetője. Szervezője és oktatója a Nemzetközi Kodály Szemináriumoknak. 1980-tól az intézet igazgatóhelyettese volt, 2001 óta részfoglalkozású kutató és oktató.

Fő kutatási területe Kodály Zoltán élete és munkássága, de foglalkozik a magyar zene-történet más kérdéseivel is. A Magyar Művészeti Akadémia levelező tagja 2012-től, rendes tagja 2014-től. A Magyar Kodály Társaság társelnökéeként dolgozott 2007-től, elnök 2012 óta. Egyebek mellett tagja a Nemzetközi Kodály Társaságnak, a Zenetudományi és Zenekritikai Társaságnak (ZETA), a Bárdos Lajos Társaságnak, a Liszt Ferenc Társaságnak és a Kórusok, Zenekarok és Népzenei Együttesek Szövetségének (KÓTA)

– Egy Győrhez erősen kötődő evangélikus lelkészcsalád leszármazottja. Hogyan történt, hogy a lelkési pálya helyett a zenét választotta hivatásul?

– A zenei hagyományok erősek voltak a családban. A közelmúltban került hozzám egy, többnyire kézzel írott kottákat tartalmazó csomag, a testvérbátyám hagyatékából. Közülük több kottán is ott a felirat: Szerző Dr. Ittzés Zsigmond. Ő volt az öregapám, aki Somogy megyében volt körorvos, majd tiszti főorvos, és maga is muzsikált. A családi legenda szerint még magánórákat is vett Hubay Jenő hegedűművésztől, de erről sajnos nincsenek bizonyítékaim. Mindenesetre hegedült, és fiatalkorától kezdve komponálgatott, a korban divatos darabokat. Ugyancsak nemrégiben került elő két, 1900 táján keltezett levelezőlap, rajtuk egy szintén nagyapám jegyezte szerzemény. Népies, magyar nóta jellegű darab volt, cimbalomkíséréttel. Ennek meg az a magyarázata, hogy menyasszonya – leendő öreganyám – cimbalmozott. Akkoriban a cimbalom divatos hangszernek számított. Édesapám is muzsikált, összes testvérével együtt. Össze tudtak állítani egy héttagú családi együttest. Hivatásos muzsikus csak egy lett közülük, a legfiatalabb nagynéném, aki az idén lenne 100 esztendő, de 4-5 évvel ezelőtt itt hagyott minket. Magánénektanár volt a kaposvári Zeneiskolában. Apám egyik öccse például szenvedélyesen orgonált, hegedűről, illetve brácsáról tért át az orgonára. Komponálgatott is. Nővérük, miután megözvegyült, zongorát tanított egy zeneoktatói munkaközösségben. Apai ágon ennyi a zenei hozományom. Az anyai ágon nem volt különösebben erős a zenei indíttatás. Balikó öregapám is lelkész volt, anyám közgazdasági iskolába járt, aztán egyetemre. Nem fejezte be a tanulmányait, két év után férjhez ment.

– *Játszott hangszeren gyermekkorában?*

– Ez hozzá tartozott a család életéhez. Apám fiatalkorában csellózott, zongorázott is, sokat foglalkozott egyházzenevel. Elkötelezettje volt a régi énekes hagyomány felújításának. Összeállított régi, 16–17. századi énekes felhasználásával egy egyébként szöveges passiót a négy evangéliumból. Felújítottak aztán egy, az evangélikusoknál kevésbé szokásos, vagy inkább elfelejtett, énekes szertartást, egy reggeli áhítatot, és ezt is kiadták. Mással is foglalkozott az egyházművészetben, nem csak zenével. Nagyon sok oltárterítőt tervezett például. Ezt a vonalat, ami még az ő anyai öregapjától eredt, a sajnos fiatalon elhunyt nővérem örökölte, akinek határozott képzőművészeti vénája volt. Tanítóképzőbe járt, rajztanár volt, de közben persze muzsikált is. Lelkész bátyám zongorázott, orgonált, akárcsak az öcsénk; nővérem hegedült, én is hegedülni kezdtem a húgommal együtt. Igaz, elég későn, tízéves koromban, egy nagyon rossz tanárnál. Utána azután hiába kerültem jó tanárhoz, Barsi Ernő bácsihoz, hegedűs már nem lett belőlem. Őt vagy hat évig tartott a buzgalom. Viszont volt egy kitűnő énektanárom, aki kántortanító volt eredetileg, és aztán szerzett valami magasabb zenei képzettséget. Cserkészparancsnokként apám munkáját vitte tovább, így aztán némi családi kapcsolat is kialakult közöttünk. Amikor Zacher Lajos tanárom volt a 6–8. osztályban, persze már évek óta nem volt cserkészet. Körültekintően istápolgatott engem, aminek talán azért is volt fontos szerepe, mert tizenkét éves voltam, amikor édesapám 1950-ben meghalt. A muzsika egyre fontosabb lett számomra, de több ok miatt a vezénylés iránt kezdtem érdeklődni. Zacher tanár úr koncertekre vitte a tanítványait; állandóan biztatott, és mert a hangszerrel nem álltam olyan jól (ezt tudhatta, mert azért játszottam hol a 3. hegedűszólamban, hol xilofonon az ún. úttörőzenekarban), ezért egy akkor kínálgató lehetőség felé terelt.

Az ötvenes években a zenei szakiskolákban indítottak középiskolai énektanár-karvezetés előkészítő tanszakot azért, hogy a zeneakadémiának meg a tanárképző főiskoláknak legyen valami előkészítő iskolája, ahol a szolfézs és a zeneelmélet voltak a fő tárgyak. Ott természetesen mindenkinek kellett zongoráznia is. Könnyen belátható, ha az ember 15 éves korában kezd el egy ugyancsak nem túl szerencsésen kifogott tanár irányítása mellett, heti fél órában zongorát tanulni, ráadásul úgy, hogy otthon ezekben az években nem volt mindig zongora, szóval, hacsak nincs külön készsége meg szorgalma, elhivatottsága hozzá, akkor nem lesz belőle hangszeres muzsikus.

– *Miért éppen a vezénylés érdekelte?*

– Mert a vezénylés aktív zenélés, és én aktív zenész szerettem volna lenni. És mert ez egy előkészítő tanszak volt, a tárgyak között ott volt a karvezetés is. Szabó Miklós tanár úr akkor került fiatal oktatóként a Győri Zeneművészeti Szakiskolába a Zeneakadémiáról, amikor én megkezdtem az előkészítőt. Őt évig tanultam nála szolfézs, népzene és karvezetés, mikor éppen mit. Szerencsémre jó tanáraink voltak. Amit nem tanultam meg, az nem rajtuk múlt, hanem rajtam. Már nem emlékszem pontosan az okára, de az előkészítő második osztályába vettek fel, bizonyos dolgok elég jól mentek. Akkoriban alakultak meg a zenei gimnáziumok, de nem önálló intézményként, ahol együtt voltak a zenei és a közismereti tárgyak, hanem a neves győri Révai Miklós Gimnáziumba jártunk, ahol délutáni tagozat volt a zenei gimnázium. Kiváló emberek kerültek ki abban az időben ebből az iskolából, Pongrácz Péter oboaművész, aki a Zeneakadémián volt rektorhelyettes, Janota Gábor fagottművész,

szintén a Zeneművészeti Főiskola tanára volt, vagy Jancsovics Antal karmester. Az iskola létszámát az 1956-os forradalom némileg lecsökkentette, a mi osztályunkból is többen disszidáltak, és a tanári karból is többen elmentek. A zenei képzés kb. 1956-ig a Népművelési Minisztériumhoz tartozott, a közismereti képzés viszont az Oktatási Minisztériumhoz, de az együttműködés emlékeim szerint többnyire zökkenőmentes volt. Délelőtt voltak a zeneóráink, majd délután elmentünk a rövidített, 40 perces közismereti órákra, köztük ötperces szünetekkel. Utána mentünk vissza a konzervatóriumba, mert például hat óraker kezdődött a kóruspróba nyolcig, utána még esetleg kilencig népzeneóra... Mozgalmas évek voltak, de nagyon fontos volt a jövőnk szempontjából. Szabó Miklóst említettem. 1953-ban Fasang Árpád volt az igazgató, de őt 1954-ben Darvas József, aki az iskolatársa volt, elvitte a Népművelési Minisztériumba zenei főosztályvezetőnek. Akkor érkezett Szombathelyről Lendvai Ernő, a neves Bartók-kutató. Ez óriási dolog volt nekünk, lehet, hogy egy kis kamaszos sznobságból is. Jártunk hozzá Bartók-szemináriumra, ami egyébként kötelező volt a magasabb osztályosoknak, a negyed-ötödéveseknek. Akkor még öt év volt a konzervatórium néhány tanszaka. Mai fogalmak szerint 11. osztályos koromban a karvezetés-előkészítő utolsó éve mellett beiratkoztam a zeneszerzés-előkészítőre is. Három évig jártam zeneszerzésórákra, de nem fejeztem be. Egyébként most volt a 60 éves érettségi találkozóink, akik még megvagyunk, nyolcan jöttünk össze. Kettő kivételével zenészek lettünk, és egyik 1956-ban külföldre távozott, ugyancsak más szakmába vetődött barátunk is ott volt.

– *Egy érettségi bizonyítványt kaptak vagy kettőt?*

– Volt egy közismereti, gimnáziumi érettségi bizonyítványunk, és volt egy zenei gimnáziumi indexünk, olyan, mint egy főiskolai leckekönyv, tárgyakkal és aláírásokkal.

– *1963-ig volt a Zeneakadémia növendéke.*

– 1958-ban felvételiztem, és kerültem a Zeneakadémiára, egy népes osztályba. Huszonketten indultunk, egyet fegyelmissel eltávolítottak, egy kimaradt, így végül húszan maradtunk, ami kivételesen nagy létszámú osztálynak számított.

– *Kik voltak a mesterei?*

– Ez is nagyon szerencsésen alakult. Mi voltunk az utolsó évfolyam, akiket még Ádám Jenő taníthatott, mielőtt elküldték a Zeneakadémiáról, 63 évesen, mondván, hogy nem alkalmas az ifjúság nevelésére. Tanszékvezető volt, ő tanított nekünk módszertant és népzénet. Népzenetudományi szempontból nekem már nem volt túl sok újdonság benne, de az a szellem, amit Ádám Jenő képviselt, meghatározó volt számomra. Később is kapcsolatban maradtunk, amikor kidobták a Zeneakadémiáról. Az utolsó évben még munkát is szerzett nekem. Akkor szerkesztette „*A dal mesterei*” című köteteket, és kijelölt bizonyos darabokat, amiket a Zeneakadémia könyvtárában ki kellett másolnom, meg transzponálnom (aztán kínlódhatott vele szegény, ha netán elhibáztam valamit...). Mindenesetre egy kis kenyérkeresethez juttatott. A továbbiakban is kapcsolatban maradtunk, némi kihagyással persze, mert elment párszor Amerikába, de megtisztelt azzal, hogy meglátogathattam néha, amikor itthon tartózkodott. Ő volt tehát az első tanszékvezetőm.

Szolfézusra a nagyszerű Hegyi Erzsébethez kerültünk először. Amikor Ádám Jenőt nyugdíjazták, egy fél évig még a népzénet is ő tanította nekünk. Később egy éven át

a zeneszerző Sári Tibor, a Zeneművész Szövetség főtájkára volt a szolfézstanárunk. Végül, szerencsénkre, Szónyi Erzsébet tanárnónél kötöttünk ki, aki a szolfézs mellett módszertant is tanított nekünk. Klasszikus zeneelméletet, később esztétikát Ujfalussy Józsefnél hallgattunk, romantikus zeneelméletet és prozódiaát Bárdos Lajosnál. Bárdos tanár úr két évig tanított minket, és hát nagyszerű volt!

Karvezetést Vásárhelyi Zoltánnál tanultam. Furcsa helyzet alakult ki, mert takarékosági okokból a nem sokkal korábban bevezetett kiscsoportos, zongora melletti előkészítő órákat eltörölték. Így aztán az első évben, sajnos éppen a szakmai alapvetés idején, a húszfős osztály heti egyszer két órára ott volt, egy tömegben karvezetésen. Vásárhelyi ennek ellenére, nagyon következetesen, sok mindent megtanított nekünk. Voltak azért különleges esetek. Előfordult, hogy nem volt már senki, akinek friss vezényelnivalója lett volna. Vásárhelyi tanár úr, akit magunk között csak *az Öregként* emlegettünk, bedühödött, és otthagyt minket. Néztük, ahogy ment át az utcán, betért a Líra presszóba egy rumos kávéra. Visszajött fél óra múlva, letolta a társaságot, és megesett, hogy elzavart minket. De kétségtelenül nagyon sokat tanultunk tőle, s az általa vezetett akadémiai kórusban is sok élményt kaptunk.

Másodévtől aztán Párkai István tanár úrhoz is jártunk, négyfős csoportokban, vezénylési gyakorlatra. Elég nagy volt a létszám, ezért aztán két-két évfolyam közös évfolyamkórust tartott. Harmadévtől már nyilvános koncerteken vezényeltünk egy-egy darabot, negyed- és ötödévben pedig külső kórusgyakorlaton kellett részt vennünk. Kettesével voltunk beosztva. Én például az egyik évben Vass Lajosnál voltam egy társammal, az Acélhang Dalárdánál. Velük szerepelhettünk a Zeneakadémián. Akkoriban minden koncertünk a Zeneakadémia nagytermének dobogóján volt! Utolsó évben pedig a műegyetemi kórushoz kerültem, amit Dobray István vezetett. Belőle később minisztériumi szakelőadó, majd módszertantanár lett a Zeneakadémián. Tanított még minket Gárdonyi Zoltán, aki Ádám Jenő után, ideiglenesen, egy évig tanszékvezetőnk is volt. Már harmadévesek voltunk, amikor Szónyi tanárnő átvette a tanszék vezetését. Zeneörtönetre Szöllősy Andrásához és Bartha Déneshez jártunk. Ötödéves koromban vendéghallgatóként bekéredzkedtem a zene tudományi tanszakra, ott Szabolcsi Bencét hallgathattam.

– *Kodály tanár úr bejárt még a Zeneakadémiára azokban az években, amikor ott tanult?*

– Bejárt bizony, ott volt például a diplomakoncertünkön. Ehhez persze az is hozzájárult, hogy későbbi felesége, Péczely Sarolta az évfolyamtársunk volt. A mi osztályunkat hagyta ott másfél év után. Nem tudtunk semmit a kapcsolatukról, egy-két ember talán, ha sejtette, akik közelebbi kapcsolatban voltak Sáriékával. Egyik kedves barátom és évfolyamtársam, Sasvári Attila, aki a pécsi Zenetanárképző Intézet vezetője lett, mondta akkoriban, hogy nem lehetett olyan rossz osztály a miénk, ha Kodály tanár úr is, meg Ujfalussy tanár úr is onnan nősült. Valóban, Ujfalussy professzor felesége, Pap Enikő is az évfolyamtársunk volt.

– *Említette, hogy volt a korosztályában egy erős ragaszkodás Bartók Béla iránt. A Kodályhoz való közeledése a Zeneakadémián alakult ki? Ha igen, volt-e ebben meghatározó szerepe Vásárhelyi Zoltánnak?*

– Nem elsődleges, hiszen ahhoz a generációhoz tartozom, amely az első elemítől kezdve a Kodály-koncepció alapján, az Ádám–Kodály-énekeskönyveken nőtt fel.

Azt mondhatom: Vásárhelyi tanár úr inkább csak elmélyítette azt, ami már Szabó Miklósnál nagy művek éneklésével megalapozódott. A zenei szakiskolának nagy vegyeskara volt. És nem akármiket énekeltek a kórossal! Például *A székelyekhez* című darabra emlékszem:

– „Körös körül sötét felhő az égen, / Egy magányos csillag ragyog közepén,

Az a csillag ott a magyar nép képe, / Kit idegen népek vettek középre.”

– Kodály 1957-ben volt 75 éves, és 1958 tavaszán ellátogatott Győrbe. A Széchenyi tér közepén áll a Lloyd épület, abban működött a városi művelődési ház, ott rendezték tiszteletére a koncertet. A koncerten a szakiskolás növendékek és tanárok válogatott, egyesített zenekara a *Nyári estét* játszotta, az egyik zongoratanár a *Meditációt* játszotta, valamelyik hegedűtanár az *Adagiót*, a kórus pedig a *Balassa Bálint elfelejtett énekét* és a *Jézus és a kufárokat* énekelte. A koncert előtt Kodály látogatást tett a bencés gimnáziumban, mert az édesapja ott érettségizett. (A Kodály nagypapa is Győrött halt meg mint visszavonult hadtáptiszt. Kodálynak két nagynénje pedig Orsolya-rendi nővér volt.) A látogatást követően Fasang Árpád kíséretében átjöttek a koncert helyszínére. A hangverseny után készült egy Kodály-interjú, amit aztán később nagyon furcsán félreértelmeztek. Kodály szóvá is tette a Népszabadság szerkesztőjének – ebben az újságban közölték az interjú részleteit –, hogy kissé vonalasan értelmezték a *Jézus és a kufárokat*. Mintha Kodály helyeselte volna azt, hogy 56 után megtorlások következtek. Mindenesetre valami rossz felhangja volt a közzétett interjúnak. Tény, hogy a *Jézus és a kufárokat* jó ideig nem lehetett előadni. Emlékszem, röviddel a győri koncert után egy csereakció keretében elmentünk a pécsi konzervatóriumba, vittük a Kodály-műsorunkat, de a pécsi Liszt Teremben nem énekelhettük el a *Jézus és a kufárokat*. Azt csak Kodály jelenlétében lehetett előadni. Aztán pár évvel később, amikor – kicsoda fintora a politikának! – a KISZ egyetemi kórusa énekelte, már újra műsorra lehetett tűzni. A főiskolai kórossal is énekeltek Vásárhelyi tanár úr vezényletével, például egy kecskeméti hangversenyen, 1962. április 4-én!

Az 56–57-es tanévben a *Zrínyi szózatát* tanultuk. Szabó Miklós karnagy úr emlékezete szerint abban a biztos tudatban, hogy az iskola falain belül, műhelymunkának megtanulhatjuk, de koncerten nem lehet majd elénekelni. Az én emlékezetemben az maradt meg, hogy felállt a kórus, elénekeltek egyben az egészet, szinte főpróbaszerűen, már csaknem koncertérett változatban. De közönség előtt tényleg nem is énekelhettük el. Kétségtelenül volt olyan olvasata a műnek, amelytől okkal tartott a hatalom.

Fontos élményem a már említett, Lendvai Ernő-féle időszakból, hogy időnként elvittek minket Budapestre. Például a *Zrínyi szózata* koncerttermi bemutatóján is ott lehettünk, 1955. december 18-án – akkor jártam először a Zeneakadémián – a második emeleti diákerkélyről hallgattuk a művet. Hatalmas élmény volt. Mint ahogyan az is, hogy még ugyanabban az évben a szeptemberi Bartók-emlékhangversenyt hallgathattuk ugyanott. Akkor még lehetett a Zeneakadémián körben állni a nézőtérén, és állóhelyről élveztük végig a Bartók-hangversenyt. 1956 őszén az Operaházba mehettünk, amikor először játszották Bartók három színpadi művét együtt! Gondolom, szeptember 26., Bartók halálának évfordulója tájékán lehetett. Ezek a lehetőségek nagyon sokat számítottak nekünk. Azt hiszem, be voltunk oltva, nemcsak Bartókkal, de Kodállal is!

– Említette, hogy Kodály Zoltán jelen volt a diplomakoncertjükön. Meg is szólalt, vagy csak ült a közönség soraiban?

– Azon a koncerten nem szólalt meg. 1962 decemberében, amikor 80 éves volt, Szőnyi tanárnő meghívta egy tanszaki hangversenyre, a kupolaterembe. Akkor ötödéves voltam. Szőnyi tanárnő megtisztelt azzal, hogy rám bízta *A magyarokhoz* kánon vezényletét. Felálltam az orgonapódiumra, előttem a nagy tömeg, összevissza, férfiak, nők vegyesen. Zavaromban nemigen tudtam mihez kezdeni, de azért végül csak elénekeltük a művet. Vittem a kottámat Kodály tanár úrhoz aláíratni. Nem azt mondta, hogy jól van, fiatalember, egész ügyes volt, hanem azt, hogy fiatalember, ezt úgy kell csinálni, ahogy a kottában le van írva: elkezdi a basszus, aztán a tenor, és végigmondta, hogyan kellett volna jól elvezényelnem a művet. De azért a „Kodály” aláírás odakerült a kottámba. Nem volt nagyon jóleső érzés, de mégis szívesen őrzöm azt a pillanatot. Aztán két évvel később, még egyszer találkoztunk futólag az ISME konferencián. Sáríkával voltak, két szót, ha váltottunk egymással.

– *Hogyan alakult a pályája a zeneakadémiai évek után?*

– A diploma után visszamentem Győrbe, a volt iskolámba. Tanítottam mindenfelét, fúvós szolfézs-előkészítő osztálytól a tanárképzős népzeneig, módszertanig. Rövid ideig kijártam egy ének-zenei iskolába óraadóként, egy-vagy két osztályban tanítottam, meg kórust is vezettem, de valahogy nem az én műfajom volt. Nem tudtam összelelegedni azzal a korosztállyal, nehezen boldogultam velük, nem is volt igazán eredményes a munkám. 1966-ban született meg az elképzelés, hogy a tanárképző tagozatokat a konzervatóriumokból a Zeneakadémiához csatolják. Ez kettéosztotta a mi iskolánk tanári gárdáját is. Én maradtam a középfokú oktatásnál. Volt annyi előnye, hogy megkaptam a növendékenekart, mert jártam előtte két évig a Népművelési Intézetbe, zenekarvezetői kurzusra. Formálisan is volt tehát jogosítványom ehhez a munkához. Szerveztem egy kis kamarazenei csoportot is. Közben meghívtak a Győri Irodalmi Színházhoz zenei szerkesztőnek. Nagyon kiváló együttes volt, kerültek ki onnan hivatások is, Oszter Sándor például.

Időközben én lettem a szakiskolában a zeneelmélet-szolfézs tanszak vezetője. A pozícióval együtt járt, hogy szolfézsversenyeket kellett szerveznem. Egyszer egy ilyen verseny kapcsán kerestük fel Kodályné Sáríkat egy kollégával, hogy valami kis jutalomtárggyal hozzá tudna-e járulni a versenyhez? Kaptunk egy szép Kodály-plakettet, amit aztán a legjobb vihetett haza. Volt még egy alkalom, amikor már az amerikai Kodály Intézet ügye felvetődött. Denis Bacon, az intézet társalapítója ellátogatott Magyarországra, Győrbe, és eljött Sáríka is. Megnéztek egy irodalmi színpadi előadást, egy prózai balladaműsort, amihez nekem kellett zenét szerkesztenem. Kicsit több is volt ez, mint szerkesztés, apróbb feldolgozásokat komponáltam a darabhoz. Egy kamarazenei együttes kísérte az előadást, volt éneklés is benne, de főleg hangszeres darabok, és a színpad tagjai szép székelő ruhákban adták elő a szerkesztett műsort. Denis Baconnak és Sáríkáknak is nagyon tetszett. Tulajdonképpen akkor elevenítettük fel az egyébként szívélyes, de nem túl közeli, korábbi zeneakadémiai évfolyamtársi kapcsolatunkat. Aztán a következő évben, 1969-ben felvetette, hogy Kecskeméten Kodály Intézet alakul majd, volna-e kedvem eljönni ide dolgozni? Az intézet létrejöttének időpontja még teljesen bizonytalan volt, de azt már lehetett tudni, hogy 1970-ben lesz egy nemzetközi Kodály Szeminárium Kecskeméten. Gyorsan kellett döntenem, és végül igent mondtam. 1970. január elsejével lettem a kecskeméti Kodály Iskola kinevezett tanára.

– *Jött családotól, vagy csak egyedül?*

– A feleségem még utolsó éves zeneakadémista volt. A két nagyobb fiunk már megvolt: Tamás 1967-ben, Gergely 1969-ben született. A gyerekek többnyire velem voltak Győrben, a feleségem meg feljárt Pestre hetente több napra, a tanulmányai miatt. Volt tehát egy „kétszobás” lakásunk: az egyik szoba Pesten, a másik Győrött, a szülőknél. Aztán cseréltünk fél évre: családotól a feleségem szüleinél voltunk Budapesten, s én utaztam hetente egy napra Győrbe. Akkor már csak a növénydeközzenekart vezettem, meg zeneirodalmat tanítottam ott. Persze Kecskemétre is le-le kellett utazni a szeminárium szervezése miatt. Szerencsére – Nemesszeghy Lajosnénak is köszönhetően – elég hamar elintéződött, hogy letelepedhessünk Kecskeméten. A Kodály-szeminárium kellős közepén kellett egy hétvégén költözni. A Széchenyivárosban utaltak ki nekünk egy szövetkezeti lakást. Sokan irigykedtek is talán, hogy szinte azonnal lakáshoz jutottunk. Számunkra viszont, érthető módon, ez volt a feltétele az idejövetelnek.

– *Már 1970-től a leendő Kodály Intézet ügyeivel foglalkozott?*

– Mivel az intézet dolga akkor egy kicsit megfeneklett, én teljes óraszámban a Kodály Iskolában gimnazistákat tanítottam. Sokszínű és érdekes volt a munkám. Kórust vezettem, megszerveztem a Jeunesse Musicales csoportot, a jobb növendékekkel zenei műveltségi versenyeken indultunk. 1973. október 1-jéig voltam a Kodály Iskola állományában. 1973. júniusi keltezésű az a miniszteri rendelet, amely a Kodály Intézetet létrehozta. Szeptember 15-ével nevezték ki Kardos Pált igazgatónak, én pedig október 1-től lettem hivatalosan is a Kodály Intézet munkatársa. Az elsők egyike voltam, most pedig én vagyok itt a legrégebben, igaz, 15 éve már csak „továbbszolgáló obszitosként”.

– *Hogyan emlékszik vissza: a Kodály-kultusz a Tanár úr halálával azonnal életre kelt, vagy kellett az az 5-6 év, ami az intézet megalapításáig eltelt?*

– Többrétegű a válasz. Kétségtelen, hogy Kecskeméten a Kodály Iskola, amit csak lehetett, éltetett a Kodály-kultuszból az első perctől fogva. Akkor még a Kodály Kórus egy ütőképes férfikar volt, Zsiga Lászlóval az élén. Nekik is volt szerepük a kultusz ápolásában. Az iskola 1967-ben, már a Tanár úr halála után, kapta meg a névhasználat lehetőségét. Kodály maga nem szerette volna, hogy intézményt nevezzenek el róla. Azt írta Nemesszeghy Mártának, hogy „inkább a szellememben dolgozzanak, mint hogy a nevemben”. Kicsit ellentmondásos a dolog, mert a Kodály Kórus az elsők között, 1949-ben kapta meg Kodálytól a névhasználat lehetőségét. A hajdúszovátiai és Andor Ilona kórusa voltak még, akik életében használhatták a nevét. Az iskolák közül a Gulyás György vezette debreceni konzervatórium vehette fel először Kodály Zoltán nevét 1957-ben. De vissza a kecskeméti kultusz más elemeihez: amennyire csak lehetett, az iskola élére állt ennek. Például a szimfonikus zenekar is odaszegődött az ügy mellé, Kemény Endre is gyakran tűzött műsorra Kodály-műveket.

– *Az intézet létrejöttével kialakult annak a rendszere, hogy különféle külföldi csoportok nagyon alapos zenepedagógiai képzést kapnak Kecskeméten. Ugyanakkor a magyar zenepedagógusok továbbképzésére – feltehetően anyagi okok miatt – kevesebb energiát tud fordítani az intézmény. A kívülállónak könnyen lehet az a benyomása, hogy a japánok, a kínaiak*

vagy az amerikaiak ma már többet tudnak Kodály zenepedagógiai módszeréről, mint a hazai zenetanárok.

– Ez nem ilyen egyszerű. A kulturális belpolitika szempontjából jó érvnek tűnhet, de nem igazán megalapozott. Nincs tudomásom arról, hogy bárhol a világon olyan széles körű, rendszerszerű alkalmazása lenne a Kodály koncepciója alapján megszületett „magyar módszernek”, mint nálunk. Inkább – több esetben kiváló – részeredményekre hivatkozhatunk. Az intézet vonatkozásában másképpen kell megközelítenünk a kérdést, s nem is könnyű erről beszélnem, mert az intézet életében az első két év a nehéz indulás ideje volt, részben éppen a magyarok (tovább)képzésével kapcsolatban. Kinevezték Kardos Pált a Kodály Intézet élére, és kinevezték részfoglalkozásban Rozgonyi Évát, aki különben a Kodály Iskola igazgatója lett. Voltam még én, aki akkor – bár oktatói, adjunktusi kinevezéssel – elsősorban a könyvtár megszervezéséért voltam felelős. Továbbá volt még egy félállású adminisztrátor, aki szintén a Kodály iskolai munkája mellett került az intézethez. Négyen kezdtük el a munkát. A megyeháza/Megyei Tanács 14. emeletén kaptunk egy szobát.

A pontos részletekbe nem voltam beavatva, de azt tudom, hogy Kardos Pál tanár úr a Kodály Intézetből olyan intézményt szeretett volna létrehozni, ahol magyar énektanárokat képeznek. Ehhez az elképzeléséhez makacsul ragaszkodott. Kereste a lehetséges megoldást. Nem tudom, hogy az építési és egyéb ügyek hogyan haladtak, nem láttam bele a részletekbe akkor még. Megkaptam a magam munkáját, az intézeti könyvtár kialakítását, és mást nem. Nyomatékosítani szeretném: nem úgy jöttem ide Győrből, hogy én leszek majd a leendő igazgató. Eleve munkatársnak hívtak. Ezt azért hangsúlyozom, mert lábra kaptak különféle találgatások az esetleges vezetői ambícióimról. Nem voltak vezetői ambícióim. Kétségtelenül elég nehéz időszak volt az életemben az intézet indulásának ideje: a Kodály Iskolában már nem, itt még nem találtam meg a hozzám szabott feladatot, vagy én nem szabtam magamat eléggé az egy kapott feladathoz. De nem voltak vezetői ambícióim. Visszatekintve az intézet indulására, úgy látom, hogy Kardos Pál tanár úr nemes szándékkal, de az alapító okirattal ellentétben képzelte el a Kodály Intézet tevékenységét. A miniszteri rendeletben ugyanis világosan az szerepel, hogy az intézet feladata nemzetközi tanfolyamok szervezése. Csak a leírt céllal és rendeltetéssel lehetett létrehozni az új intézményt. Hivatalos szemszögből nézve: miért is hozott volna létre az állam a tanárképző főiskolák mellett csak egyetlen szakon működő, bármilyen magas szinten is dolgozó intézményt? Legfeljebb csak továbbképző intézményről lehetett szó. Ez a nézőponteltérés vezethetett ahhoz, hogy egy év után – egyébként nagyon furcsa „ügyintézésel”, kínos helyzetbe hozva mindkét érintett kiváló szakembert, Kardos Pált és Erdei Pétert – az utóbbi személyében új igazgató került a Kodály Intézet élére.

Az 1975-ös Kodály Szemináriumot már vele szerveztük, de még nem a felújítás alatt álló épületben. Ideiglenesen volt két szobánk a szintén új Művelődési Központnak a megyeháza felőli szárnyában, és a teljes könyvtárunk is ott volt elhelyezve. Bővültünk létszámban is, el kellett indulni az érdemi munkával. Az 1975-ös szeminárium és a Kodály Szimpózium ideje alatt, amikor is megalakult a Nemzetközi Kodály Társaság, ide, a frissen felújított egykori kolostor épületébe csak látogatóba jöttünk még. Néhány terem már be volt rendezve mutatóban, egyébként üres volt a ház. Talán egy kisebb fogadást rendeztek ott mindössze.

– *Nem is volt szándékukban tágítani a tevékenység határait?*

– Az az elgondolás, hogy a magyaroknak is kell adni a Kodály Intézetből valamit az itt megtermelhető szellemi javakból, nem sikkadt el, a kezdetektől működött, de nem diplomaadó tanárképzés formájában. Hosszú éveken keresztül vagy a szemináriumhoz kapcsolódóan, vagy külön, voltak intenzív magyar kurzusok is. A magyar énektanárok, karvezetők továbbképzése mindig is nagyon fontos volt számunkra. Egyik fontos területe volt ennek az 1980-as években az óvónői szakközépiskolai tanárok továbbképzése. Ebből az iskolatípusból, középiskola lévén, elég sok működött az országban, de nem voltak megfelelő felkészültségű tanárok a zenei képzéshez. Többnyire általános iskolára képesített tanárok tanították a leendő óvónőket. Ebben a munkában intenzívebben részt vettem, mert amikor az előbb említett átmeneti időszakot éltem, kaptam megbízást Róbert Gáborral, az óvónőképző zenetanárával közösen, hogy írjunk zenei tankönyveket az óvónői szakközépiskoláknak. Gábor a módszertani meg a furulyatanítási résszel foglalkozott, én a zenei készségfejlesztéssel meg a zeneelméleti és zeneirodalmi részekkel. Nagyon jól tudtunk együtt dolgozni, és jól sikerültek ezek a több kiadást is megért tankönyvek is. Még a kilencvenes években is jelent meg belőlük egy kissé átdolgozott, a mozgalmi daloktól javarészt megtisztított változat.

Nekem tehát személy szerint is szívügyem volt, hogy ez a képzés jól és sikeresen működjön. Elindult a képzés, Forrai Katalin és mások tevékeny részvételével, és odáig ment, hogy egy nagyon intenzív program lett belőle, nyári bentlakásos kurzussal, év közbeni konzultációs napokkal, majd ismét nyári, bentlakásos szakasszal zárult. Két-három éves, forgó rendszer volt ez, de mivel nem minősült alapképzésnek, ahhoz nem járult hozzá a minisztérium, hogy szakképesítést jelentő diplomát adjunk. Tanfolyami oklevelet kaptak, akik elvégezték. És csak ajánlás maradt az is, hogy a sikeresen végzők kapjanak béremelést, netán jobb minősítést. Tulajdonképpen ez a képzés volt a csúcspontja a magyaroknak szervezett munkánknak. Nagyon jó lett volna változatlan formában folytatni, de egy idő után leszállóágba került ez a képzési forma. Anyagi oka is volt, a továbbképzési rendszer intézményes átszervezése is okozta, hogy alábbhagyott az érdeklődés iránta. Az iskolatípus ideje is lejárt, egyre nehezebbé vált fenntartani, beiskolázni rá. Bezárultak azok a korábbi pénzügyi források is, ahonnan korábban szinte mindig sikerrel pénzhez jutottunk. Egyebek mellett ahhoz is kaptunk forrásokat, hogy határon túli magyarok jelentkezzenek a képzéseinkre. Szép számmal jöttek Erdélyből is, Kárpátaljáról is, Felvidékről is. Hogy az effajta továbbképzéseknek vége lett, nem rajtunk múltott.

– *A szakma nem kifogásolta, hogy javarészt külföldi hallgatók képzése folyik a Kodály Intézetben?*

– Sokszor kaptunk kritikát igen neves zenepedagógusoktól, Szabó Helgától például, és másoktól is, hogy miért nem foglalkozunk a magyarok ügyével. Miért nem szólunk bele például tantervi és óraszámkérdésekbe? Azért, mert a Kodály Intézet nem oktatási hatóság. Vannak dolgok, amiket ki tudtunk harcolni, nem a saját érdekünkben, hanem az ügy érdekében, de legfeljebb ezeket a tanfolyami ügyeket. A Kodály Intézet akkor szólhat bele például egy tantervbe, ha az intézetet hivatalból, vagy az intézet képviselőjében valakit személyre szólóan meghívunk. Ilyen módon én magam többször vettem részt különféle tantervi bizottságokban, nemcsak az óvónőképzők-

ben, hanem más intézményi kört illetően is, általánosabb ügyekben is, de tudomásul kellett vennem, hogy nem lehetett a miénk a döntés joga.

Volt a 70-es évek végén, a 80-as évek elején egy négyéves akadémiai ciklus, amikor mindenféle oktatási területen felméréseket végzett a Tudományos Akadémia. Ujfalussy tanár úr akkor a Bartók Archívum igazgatója volt, még nem volt rektor. Ő volt a társadalomtudományi alelnök az Akadémián. Létrejött ott egy zenepedagógiai munkabizottság, minden iskolatípus képviselőjében jöttek oda szakemberek, meghívtak engem is. Részt vettem a véleményező, tanácsadó, felmérő testület munkájában, és rám jutott a feladat, hogy a beérkezett jelentésekből összeállítsak egy kis könyvecskét. Helyzetjelentés volt a magyarországi zenepedagógia állapotáról, eredményeiről és sok-sok problémájáról.

– *Voltak-e nehéz évek az intézet életében?*

– Olykor külső okok miatt is. A 80-as évek elején, amikor dúlt az afganisztáni háború, azt mi is megéreztük. Ahogy megéreztük a kilencvenes években a délszláv háború következményeit is. Volt egy rendkívül sikeres Kodály Szeminárium. Akkor éppen – Erdei Pétert helyettesítve – én voltam a megbízott igazgató, és a megnyitón, az Újkollégium nagytermében, a sok országból érkezett sok-sok ember előtt nem lehetett nem beszélni arról, hogy a közvetlen szomszédságunkban tombol a háború. „Forr a világ bús tengere, óh, magyar...” – így kezdtem a köszöntőmet. Volt abban az évben nálunk egy sikeres óvodapedagógiai ISME konferencia, de a következőt már nem tudták megrendezni. Nem jöttek el az emberek, mert félték a háborús helyzettől. Természetes, hogy a nemzetközi válságok, háborús helyzetek következményeit anyagi értelemben is mindig megszenvedte az intézet. De azt előre nem tudtuk megjósolni, hogy melyik évben honnan, melyik földrészről vagy országból lesz nagyobb érdeklődés. Volt olyan időszak, amikor rendszeresen hozott egy japán magánintézet vezetője 20-30 fős csoportokat a képzéseinkre. Aztán a japánok létszáma csökkent, de voltak évek, amikor meglepően sokan jöttek Írországból és Amerikából. Később megjelent a latin világ, nem annyira az olaszok, bár onnan is akadt mindig néhány ember, inkább a spanyolok. Mostanában portugálok jönnek rendszeresen, ugyanakkor a skandinávok szinte teljesen elmaradtak. Voltak évek, amikor többen jöttek dánok, norvégok, finnek is itt-ott, meg svédek. De nem volt olyan nagy az érdeklődés, mint amire számítottunk.

– *Változott-e a helyzet azzal, hogy a Kodály Intézetet integrálta a Zeneművészeti Egyetem, hogy immáron bő tíz éve hivatalosan is része az intézet a Zeneakadémiának?*

– Gyakorlatilag minden megváltozott. Talán nem volt teljesen zökkenőmentes az átállás, voltak nehéz időszakok, de azt hiszem, kölcsönösen jól jártunk. Fontos, hogy létrejöhessen a mesterképzés.

Ami a hallgatókat illeti, vannak olyanok, akik visszatérnek hozzánk. Főként azok, akik rájönnek, hogy itt valami olyasmit kapnak, és olyan módon foglalkoznak velük, amit máshol nem tapasztaltak meg. Erre szakmai értelemben nagyon is szükség van. Például olyanok esetében tapasztaltuk a hosszabbítás vagy visszatérés szándékát, akik először csak féléves Erasmus-ösztöndíjjal jöttek a Kodály Intézetbe. Az egy szemeszter valóban kevés, sőt még az egy év is, inkább a két év látszik optimálisnak. Ahhoz, hogy a tanulók összeálljanak rendszerré, leülepedjenek ilyen rövid idő alatt, segítség lehet a mi oktatási szisztémánk, amiben nagyon komoly szerepe van

a gyakorlati képzésnek. Ha valahol, ebbe bele tudnak intézményesen kapcsolódni, mint most például Kínában. Mondhatni: felfedeztek bennünket, és sokan jönnek a képzéseinkre.

– *Összefüggésbe hozható az érdeklődés a Kodály-módszer mindenkori kedveltségével, konjunktúrájával az egyes államokban, vagy ez túlzott leegyszerűsítése lenne a háttérben meghúzódó okoknak?*

– Kulcskérdés, hogy mennyire érzik magukhoz közel a kodályi elveket. Azt hiszem, a görögöknél is, az íreknél is az egyik indíték nem önmagában a módszertan, vagy a tanítási technikák jelentették a vonzerőt, hanem az, hogy a saját zenei hagyományukkal, dalkincsükkel is alkalmazható. Az írek, akik szinte elveszítették a nyelvüket, boldogan fedezték fel, hogy mégiscsak van népzenejük, van zenei anyanyelvük. Ugyanezt tapasztaltuk a görögöknél, az ibériaiaknál is. Ezek a szempontok közrejátszottak abban, hogy eljöttek-e a képzéseinkre, és abban is, hogy mekkora létszámmal. Aki a saját hagyomány fontosságát nem látja, az nem látja a Kodály-koncepció teljességét. De nem csak arról van szó, hogy népzenei alapul, és nem csak arról, hogy relatív szolmizációval tanítjuk a zenei írás-olvasást, vagy hogy énekelünk. Fontos, hogy Kodály egész művelődési, iskolarendszerbeli koncepciót fogalmazott meg. Magyarországon tulajdonképpen a második világháborút követő, úgynevezett demokratikus átalakulással, a nyolcosztályos általános iskolával adódott egy olyan iskolarendszer, amelyben Kodály teljességgel megvalósíthatta a maga elképzelését. Dobszay Lászlónak volt egyszer egy kritikai megjegyzése arról, hogy Kodály reformjainak, elképzeléseinek, fantasztikus koncepciójának az volt kezdetben az ellentmondása, hogy ezt a forradalmian újszerű dolgot egy olyan iskolarendszerben akarta megvalósítani, ami erre teljesen alkalmatlan volt. Kodály maga úgy gondolta, hogy az elképzelését egyaránt meg lehet valósítani a polgári iskolában, a líceumban és a gimnáziumban is, a tanítóképzőben is, mindenhol, az iskolatípusok saját keretein belül. Az, hogy bevezettek egy egységes iskolarendszert az egész országban, biztosan előmozdította a módszer sikerét. Ez a lépés is hozzájárult, hogy szélesebb körben elterjedjen, hogy általános legyen. Mert ha egyféle tankönyv van, ott van a közös alap, a közös dalkincs, a közös módszer, akkor már csak az a kérdés, hogy ki mennyire felkészült hozzá. Sokszor előfordult, hogy a lelkes és jól felkészült, kántortanítóból lett zenetanár esetleg többre vitte a maga korlátozottabb zenei tudásával, mint az, akinek papíron magasabb végzettsége volt. Nagyon sok tényezője van annak, hogy ki, mikor, hogyan lesz eredményes pedagógus.

– *Mit tanított az intézetben?*

– Tanítottam mindenfélét, főleg magyaroknak, de külföldieknek is, szolfézt és zeneirodalmat, a Kodály-életművet. A kezdeti időszakban Hegyi Erzsébet mellett dolgoztam, mintegy tanársegédként. Nagy hátrányom volt a többiekkel szemben, hogy nem beszéltem angolul. Franciát tanultam korábban, de az intézetben az angol nélkülözhetetlen volt. Érthető, hogy amikor bekapcsolódtam az oktatásba, javarészt a magyar tanárok továbbképzésében adódtak feladataim, de aztán elsajátítottam az angolt, és már a külföldieknek szánt kurzusokon is kaptam szerepet. Mi több, volt olyan tárgy, amelyet én magam kezdeményeztem. Ilyen volt a Kodály-életmű oktatása, vagy az ázsiai hallgatóknak az európai zenetörténet, illetve zeneirodalom, műelemzés, történeti és műfaji háttér. Volt idő, amikor például úgy próbáltam

Kodály zeneszerzői életművét tanítani, hogy nem volt előtte vagy mellette magyar zenetörténeti áttekintés, hanem Kodályhoz kapcsoltam mindig a szükséges kiegészítő ismereteket. A népzenehez, a történelmi zenei anyaghoz, a verbunkoshoz, a romantikus zenei hagyományhoz és még sok mindenhez remekül kapcsolható Kodály zenéje. Ezek ürügyén lehetett beszélni a virágénekekről éppúgy, mint a 19. század zenéjéről, Erkelről és Lisztről. Szóba került sok minden, aminek a folytatása, bizonyos tekintetben a betetőzése a kodályi életmű. Míg Bartók inkább földrajzi szélességben, addig Kodály inkább történelmi mélységben gondolkodott. Ez következik kettejük egyéniségének különbözőségéből.

– *Hogyan vált a Kodály-életmű kutatójává? A kutatás jobban érdekelte, mint az előadó-művészet?*

– Mi itt az intézetben a pedagógiai munkánk mellett valamennyien vállaltunk egyéb feladatokat is. Egyikünknek az előadó-művészet volt a fontosabb, másikunknak más. Nekem az volt a szerencsém, hogy volt, ami mélyen megérintett és érdekelt az interpretáció mellett, mert abban talán nem voltam eléggé kitartó, cél tudatos, vagy talán csak nem tudtam eléggé uralkodni a mindenkori helyzeteken. Már 1965-től kezdve rendszeresen írtam a Kisalföldre koncertkritikákat, és interjúim jelentek meg zenei szaklapokban és folyóiratokban. Lexikoncikkek is írtam az akkor megjelenő Zenei Lexikon számára. Volt némi íráskészségem, adott volt az érdeklődés is, hogy bogarászak egyrészt a művekben, másrészt a történelmi vonatkozásaikban. Ezek kezdetben esetleges, sporadikus ügyek voltak. Bekapcsolódtam az Ifjú Zenebarátok közösségén keresztül a zenei ismeretterjesztő munkába is, később a már korábban említett tananyag-kidolgozásban volt szerepem hosszú időn át. Kértek tőlem később is könyvismertetőket, interjúkat, például a Forrás folyóiratban is rendszeresen jelentek meg írásaim. A Kodály Intézet évkönyveinek szerkesztése is jó alkalom volt, hogy mások írásai mellett magam is köztegyek egy-egy tanulmányt. A fontosabb írásaim aztán Erdei Péter, aki mindig támogatta a munkámat, szorgalmazására 1999-ben, *22 zenei írás* címmel összeálltak köteté. A doktori disszertációmát már angol nyelven írtam meg, az a munka Kodály Zoltán munkásságát állította a középpontba. Az életművet folyamatosan kutatom azóta is.

– *Önálló Kodály-monográfia megírását, megjelentetését nem tervezi?*

– A kutatások során a sok részletből természetesen összeáll az emberben egy nagyobb, átfogóbb kép. Nem akarom elkiabálni, de van felkérésem egy monográfiára. Úgy tekintek rá, mint az eddigi kutatásaimat összegző, lerovandó adósságra. A Kodály-irodalomban szép számmal vannak kiváló monografikus munkák Bónis Ferentől, Breuer Jánostól, Dalos Annától, de egy kisebb monográfiára való új anyagom nekem is összegyűlt az évek alatt.

– *Aktuálisan milyen Kodály Zoltán megítélése külföldön?*

– Kétségkívül kevesebbet játszzák Kodály zenéjét, mint Bartókét. De most az évforduló kapcsán például Londonban, a Royal Albert Hall idei nyári koncertsorozatában a záróest fő műve a Budavári Te Deum volt. A koncert első felében játszottak más szerzőktől több rövidebb művet is. A britek is fontosnak érezték, hogy Kodályról méltó módon megemlékezzenek. De ne csak a külföldet nézzük! Mi itt Kecskeméten gyakran hangoztatjuk, hogy Kodály városa vagyunk, de valahogy az egész nehézke-

sebben megy, kevesebb érdeklődést vált ki, mint elvárható lenne. Magam sem tudom már, hogy mit kellene, vagy mit lehetne másként csinálni, de tény, hogy valahogy nem épül be eléggé a szélesebb közönség tudatába, hogy milyen értéknek vagyunk a birtokában.

– *Erdei Péter azt vetette fel például, hogy Kecskemétnek a magyar Salzburggá kellene válnia. Egyetért vele?*

– Kicsit túlzásnak érzem, bár a szándékot becsülöm. Volt nekem is egy javaslatom a nyári fesztiválra vonatkozóan. Felvettem, hogy nem tudok olyan fesztiválról, ahol a folklorizmus nem eredeti, népzenei formában, nem is revival, azaz az eredetit utánozó formában, hanem műzenévé, magas művészté válva jelenne meg. A 19. század végéről, a 20. század elejéről tele van a zeneirodalom, főleg Közép-Európa Sztravinszkijtől Szymanowskiig, Kodálytól Enescuig olyan szerzőkkel, akik a népzeneből merítettek ihletet, vagy oda tértek vissza, mint ősforráshoz. Talán ezt kéne Kodály égisze alatt, nyári vagy tavaszi fesztiválok formájában Kecskemétnek felkarolnia és megrendeznie a maga műfaji sokszínűségében.

– *Ha ez a fesztivál nem jön létre, a jelenlegi gyakorlaton mit változtatna?*

– Kecskeméten is lehetne az a feladata az előadóművészeknek is, a műsorszerkesztőknek is, hogy minél többet mutassanak meg módszeresen az életműből. Hihetetlenül gazdag mondanivalójú, minden van benne a fanyar, ironikus humortól kezdve a megrendítő tragédiáig, a hősi emlékezéstől az építő nemzetostorozásig, a szelíd lírától az áhítatig tényleg minden.

Ami ennek a zenének a forrásvidékét illeti: Kodály a városi munkásság kultúráját nem tartotta alkalmasnak arra, hogy a gyökereket ott keresse. Nem véletlen, hogy például nem zenésített meg József Attila-verset. A kulturális és társadalmi tapasztalatot máshol, a faluban szerezte. Huszonéves népdalgyűjtőként szembesült azaz, hogy az alkoholizmus például micsoda pusztítást végez a falusi parasztság körében, ugyanakkor rácsodálkozott arra is, hogy ez az archaikus közösség micsoda értékeket őrzött meg a dalaiban. Ebben találta meg a kontinuitást a modern magyar zenéhez. Mindezt sokszor nehéz megérteni a modernizmus vagy a civilizáció oldaláról. Megújításra szükség van, de csak a hagyomány alapján! Bartók is azt mondja a zenére vonatkoztatva, hogy a bolond szakítana csak a múlttal, az értékkel, mert minden valamirevaló újítás a múltban gyökerezik. És nem abban, hogy kicsit kipofozom és modernné változtatom! Az pusztán technikai kérdés. De hogy abból hogyan sarjad ki az új, ezt kéne nekünk valahogy jobban megérteni. És akkor akár a pedagógiai nézeteket, akár a zenei nevelést, akár egyebet is kritikával szemlélhetne az ember. De úgy, hogy nem szabad lera-gadni egy-egy részletnél! Nem értelmezni, hanem megérteni kell Kodályt! Ha értelmezem, akkor mindig a magam dolgát próbálom meg belemagyarázni. Mint a rendezői színház esetében. Ahelyett, hogy megpróbálnák előbb megérteni, és csak utána értelmezni. Azt hiszem, ez zenehallgatónak is, de a vele foglalkozó szakembernek, muzsikusnak is fontos.

Szeptemberben jelent meg Bónis Ferenc szerkesztésében az *Így láttuk Kodályt* című emlékezéskötet legújabb, negyedik kiadása, újabb nyolc írással. Ebben olvasható Heltay Lászlónak, a neves, Angliában és Új-Zélandon működött karnagynak a visszaemlékezése. Ő idézi azt, amit Kodály Debussyről írt annak halálakor, 1918-ban. Heltay az

akkor Kodály által írottakat most magára Kodályra vonatkoztatja: „Talán nem a legnagyobbak közül való, de költő a maga világában, s ennél több senki sem lehet.”

Nem lehet őt elintézni és leírni pusztán azzal, hogy nagy zenepedagógus volt. Zeneszerzőnek is igen jelentős volt! Úgy érzem, hogy a korábbi generáció és Bartók modernista stílusa között az ő munkássága jelenti az összekötő kapcsot. Óriási hiátus lenne a magyar zene kontinuitásában, ha Liszt és Bartók között nem lenne ott Kodály.

– *Bartók modernizmusa az oka, hogy az ő műveit jóval gyakrabban tűzik műsorra külföldön, mint Kodályét?*

– Biztosan ez is hozzájárul. Bartóknak talán kevésbé volt erős a nemzeti történelmi kötődése, több a hangszeres műve is. Bár a zenekari repertoárja nem olyan nagy, nem sokkal nagyobb, mint Kodályé. Meg kell hallgatni a műveket, elő kell adni őket – ez a kulcskérdés. Vannak darabok, amelyek mélységesen megrendítik az embert, vagy éppen nagyon fel tudják emelni.

– *Van becslése a közönség nagyságáról, létszámáról, amely ma még képes lehet megrendülni egy-egy zeneművön vagy koncerten?*

– Kétségkívül nagy a baj. A közelmúltban mondta egy konferencián Agócs Gergely népzene kutató a fiatalabb és a középgeneráció kapcsán, hogy tapasztalata szerint ők már nem énekelnek. Ez jórészt a technikai civilizációnak az „eredménye”. Beigazolódik az, amit Kodály 1966-ban már leírt a *Zenei nevelés* című könyve rövid előszavában: „Korunk olyan úton halad, amelynek a végén az ember maga is géppé válik. Ettől csak az ének szelleme véd meg.”

– *Hosszú idő eltelt a kodályi pedagógiai módszer közkinccsé válása óta, mégsem lehetünk nagyon büszkék a hazai képzés általános állapotára.*

– Kevés híján tragédiája az egész ügynek, hogy a mindenkori kormányzatok soha nem látták át egészében, hogy ennek a pedagógiának mi az értelme és haszna, és hogyan működik. Ha átlátták volna, Kodálynak nem kellett volna mindig hadakozni, és nem kellett volna a 80. születésnapjára plusz egy énekórát kérnie a 8. osztályok számára! Pedagógiai nonszensznek tartom, amikor valakik amellelt érvelnek, hogy az énektanításra elég a heti egy óra! Kodály is érvel azzal, hogy az ének-zene gyakorlati tárgy, ami mindennapi gyakorlást kíván. Ha ez elméleti óra volna, akkor elképzelhető, hogy elég a heti egy alkalom, de gyakorlati tárgynál kizárt! Ezért végzetes dolog, hogy például a zeneiskolában lecsökkentették a szolfézsoktatást. Négy évig kötelező, és aztán 5–6. osztályban ki lehet váltani zeneirodalommal, kamarazenével, vagy valami egyébvel. Azoknak nem a szolfézs rovására, hanem amellelt kellene teret adni! A másik gond, hogy összevonják a szolfézsozókat. És hiába lesz 90 perc egyben, nem ugyanaz, mint a heti kétszer 45 perc! Más az intenzitás, mint amikor kedden is van 45 perces, meg pénteken is van 45 perces szolfézs. Jó esetben az összevont óra az egyhez képest másfélszeres határfokú. Nem azért, mert a tanár nem tud mihez kezdeni a diákjaival dupla órában, hanem egyszerűen azért, mert nincs meg a kellő leülepedési, gyakorlási idő a tanultak rögzítéséhez és elmélyítéséhez.

– *Tagja néhány olyan nemzetközi és hazai társaságnak és köztestületnek, ahonnan elvileg lenne mód a hazai trendekre hatást gyakorolni. A Magyar Művészeti Akadémia vagy a*

Kodály Társaság – akár a hazai, akár a nemzetközi – tud-e érdemben hatni arra, hogy milyen irányokba változzék egy-egy folyamat, vagy ez teljes egészében a mindenkori kormányzatok kompetenciája?

– Ez javarészt kormányzati kompetencia. Nem látok túl sok esélyt arra, hogy ezek a szervezetek lényeges kérdésekben eredményesen beleszólhatnak a folyamatokba. Persze vannak esetek, amikor megkérdezzük a véleményünket. Most kivételes helyzet van azóta, hogy Balog miniszter úr a tavalyelőtti pécsi Europa Cantat végén bejelentette a mindennapos éneklés programot. Mindenki megriadt, hogy ettől kezdve mindennap lesz énekóra. Pedig nem erről van szó. A másik oldal azt szajkózza, hogy ebből sem lesz semmi, mert eltelt másfél év, és nincs érdemi elmozdulás, nem történik semmi. A Kodály Társaságban betöltött előmunkás szerepem miatt bekerültem a Hoppál államtitkár úr által vezetett bizottságba, ahol a számos egyéb elfoglaltságunk miatt tényleg elég lassan mozdulnak a dolgok. Nagyon jellemző volt az, amit a Marczibányi téri Kodály Iskola igazgatónöje mondott, aki pedagógiai és vezetői szempontból egyaránt kiváló felkészültségű: A bejelentést követő első országos igazgatói értekezleten, ahol 300-350 igazgató volt együtt, szinte a társaság egésze felhördült, hogy na, még ezt is... Mert szervezni kell, mert ember kell hozzá, mert hely kell hozzá, mert idő kell hozzá és így tovább. Azt akarom éreztetni, hogy nagyon sok sebből vérzik ez az ügy, és hogy nagyon nehéz még a legjobb elképzelést is keresztülvinni. Még a szakmai közeget is.

Érdemes felelgetnünk az ének-zenei iskolák ügyét is. A nyolcvanas évek közepén 200 felett volt az ebbe a típusba tartozó intézmények száma. Ma pedig nincs annyi, amennyi 1967-ben, Kodály Zoltán halálakor volt. Két évvel ezelőtt Joób Árpád, a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Kodály társasági tagcsoport vezetője, aki korábban a nyíregyházi főiskola tanszékvezetője volt, szervezett a tanszékkel közösen egy konferenciát az ének-zenei iskolák tanárai számára. A szervezéshez szüksége lett volna az intézmények pontos listájára. Kértem egy listát a Klebelsberg Központ akkori munkatársától, de kiderült, hogy az ének-zenei iskolákat külön nem tartják nyilván. Egy komplett általános iskolai listából kellett egyenként kibogarászni őket. Találtunk valamivel több mint hatvanat. Egy találkozón, amelyen az illetékes közoktatási államtitkár is részt vett, valamelyest sikerült pontosítani a számot. Eszerint ma 82 vagy 86 ének-zenei iskola működik az országban. Sajnos azóta is tudunk olyanról, ami megszűnt.

– Milyen okok állnak a megszűnések mögött? Csak anyagi okok?

– Többféle oka van. Egy részük még a kilencvenes évekre tehető. Egyfelől volt akkor egy olyan oktatási kormányzat, amelyik az új trendekre esküdött, másfelől jelentkezett egy társadalmi igény is. Egyrészt a nyelvoktatás igénye, másfelől pedig a gyermek szabad választásának igénye, hogy maga dönthesse arról, mit is akar tanulni. Szóval egyfajta liberalizmus. Fontos elem még az is, hogy a lovak közé dobták a gyepelót. Az önkormányzatok lettek a közoktatási intézmények fenntartói, és egy ének-zenei iskola fenntartása költségesebb, mint egy normál tantervű általános iskoláé. Nem volt meg a kellő súlyú politikai-társadalmi igény sem erre az iskola-típusra. Az ének-zenei iskolákat helyben egy kicsit mindig elit iskolának tartották. Pozitív felhanggal is, meg pejoratív felhanggal is. De ezt tapasztaltuk már a hetvenes években is. Ott volt a tanácsi és a párt-nomenklatúra. Volt köztük, aki azért adta a gyermekét az ének-zenei iskolába, mert tudta, hogy ott intenzívebb munka folyik.

Fegyelmezettebb és eredményesebb is. Nem arról van szó, hogy nem voltak más, jól működő általános iskolák, vagy hogy csak az ének-zenei iskolák lettek volna sikeresek, de mégiscsak valami olyasmit láttak bennük – és itt Kecskeméten én is ezt tapasztaltam –, ami miatt ragaszkodtak hozzá, akár hatalmi eszközökkel is, hogy ide járassák a gyermekeiket. Ma más okok miatt, de van valami, s nem is biztos, hogy a zenei nevelés, ami miatt vonzó egyesek számára ez az iskolatípus. Tapasztaljuk, hogy sokak számára csak egy ideig. Úgy tudom, ma már négy vagy öt párhuzamos osztály működik a Kodály Iskolában, az alsó tagozaton. Ám amikor a gyermek odakerül, hogy pályát választ, és az a pálya nem zenei, akkor már viszik is máshová, mert úgy gondolják, hogy az ének-zenei iskola nem tudja a választott szakterületen megadni mindazt, amire majd az egyetemen szüksége lesz a gyermeknek. Pedig elvileg meg kellene tudni adnia minden területen. Hiszen annak idején a mi növendékeink közül is számosan választottak más, nem zenei pályát, sikeresen.

– *És akik ének-zenei iskolába járnak a szülei szándékából, és nem a saját motivációik miatt, őket is megváltoztatja az intézmény szelleme?*

– Nem feltétlenül teljesül, hogy egy 25 fős osztályból legalább húszan kórustagok vagy koncertlátogatók legyenek. Sajnos éppen a zenehallgatóvá nevelés mutatkozik számomra a kevésbé sikeres területnek. Ugyanakkor más oldalról tényleg nagyon fontos az ének-zenei iskolák közösségformáló szerepe. Ebből a szempontból mégiscsak nagyon hatékonyak tudnak lenni.

– *Ön annak az egyre kisebb létszámú generációnak a tagja, akiknek még volt valamilyen közvetlen Kodály-élménye. Látja-e azt az elkötelezett utánpótlást, akiről feltételezhető, hogy a kultuszt vagy az egész ügyet érdemben képesek továbbvinni? Kinevelték-e őket?*

– Ez a nagy szakmai és lelkiismereti kérdés. Innen a Kodály Intézetből mondhatnánk azt, hogy bocsánat, nem rajtunk múlott, legfeljebb csak áttételes szerepünk volt abban, hogy a magyar zenei elitet neveljük. Kétségeim vannak ugyan, de azért akadnak mindig olyanok, akik kellően lelkesednek az ügyért, és nem akarnak mindig, mindent fenekestől felfordítani, hanem keresik az újítás, az innováció és a hagyományőrzés közötti egyensúlyt, a járható utakat. Úgy vélem, az embereket érő, sokféle befolyás közül a zenei területen különösen erős a populáris (szub)kultúra jelenléte és befolyása. Ma már mindent ez ural, és gyakran hallja az ember, ha kortárs zenéről van szó, hogy igen, korunknak ez a hangja. Kétségeim vannak. Az ember szomorú, hogy így van, de nem adja fel. Azt hiszem, nagyon sok múlik azon, hogy mintaként mi jön felülről. Beszélgettünk arról, hogy mindig ugyanazt a 150-200 embert lehet látni a város minden kulturális rendezvényén. Ebben benne van, hogy a családban is meg az iskolában is – beleérttem a zeneiskolát is – hiányzik az a direkttebb áthagyományozódás, a „gyere, menjünk, hallgassuk meg!” mozzanata. Erőltetni nyilván nem lehet. És annak, hogy a gyerek az iskolában az év során meghallgat két filharmóniai koncertet, sajnos csak ritkán lesz érdemi hatása.

– *Életformává kellene válnia a zenehallgatásnak vagy a koncertre, operába járásnak?*

– Még a zenetanárok életformájában sincs benne, hogy én zenész vagyok. Mondhatja valaki azt is, hogy a város koncertkínálata nem eléggé színvonalas, majd akkor megy el egy hangversenyre, ha jön a nagy sztár, őt majd meghallgatja. Most egy ilyen „sztárfellépős” koncertsorozat készült a Filharmóniánál. Lehet, hogy erre

többen eljönnek, de ebben sem vagyok biztos. Alapvető, hogy a többé-kevésbé rendszeres koncertlátogatás és zenehallgatás hozzátartozik a zenészi, s talán a polgári léthez is.

– *Optimista a jövőt illetően?*

– Van egy nagyon furcsa törés a gyakorlatban. Mindabban, amit Kodály elgondolt, és ami eddig megvalósult. Nyilvánvaló, hogy pusztán attól, hogy valaki kórusban énekel, nem lesz automatikusan zenehallgató, koncertlátogató, pláne nem olyan, aki kamarazenét is hallgat. Mondok egy más példát: az, aki éneklő a népdalkörben a népdalokat, például egy népdalcsoportban eléneklő a *Mátrai képek* dalait, nem biztos, hogy tud mit kezdeni a *Mátrai képekkel* mint kóruszsimfóniával. Ezek olyan dolgok, amiket nagyon nehéz megmagyarázni, és nagyon nehéz kitalálni azt az utat, hogy hol és milyen áttételek útján működhethetnének. Ugyanakkor az embernek sír a lelke, hogy van itt egy ilyen nagyszerű dolog, ami esetleg ebek harmincadjára mehet. Ne engedjük!

Köszönöm a beszélgetést!

Az interjút Kriskó János készítette.